

„Kihűlt világ ez, senki földje!
S mint tetejébe hajított
ócskavasak, holtan merednek
reményeink, a csillagok.”¹

Egyébként meg azt gondolom... a politikáról

Ceterum censeo Carthaginem esse delendam. – „Egyébként meg azt gondolom, hogy Karthagót el kell pusztítani” - Az idősebb Cato (Marcus Porcius Cato Maior, Kr. e. 234–149), a római szenátusban a Karthágóval való végső leszámolás legkövetkezetesebb követelője volt. Azt mondják ez volt minden szónoklatának befejező mondata, akár kapcsolódott az aktuális beszéd témájához, akár nem. Ez az *argumentum ad nauseam* – „érvelés a hányingerig” nevű antik római szónoklattani technika egyik jó példája, ami egy állítás igaz voltáról úgy próbálja meggyőzni hallgatóit, hogy gyakran elismétli ugyanazt. A módszer hatékony, mert, ha valamit kellő ideig és intenzitással ismételtünk, az emberek egy idő után hajlamosak elfogadni igaznak. Megszokottá válik, mint egy ismerős bútordarab, észrevétlenül része lesz az ember gondolkodásának. Érdekes, hogy Cato legfőbb politikai riválisa, Publius Cornelius Scipio Nasica Corculum (Kr.e. 206 - 141) viszont mindig így fejezte be beszédét: „Szerintem pedig Karthágónak fenn kell maradnia.” Scipio ugyanis úgy vélte, Rómának szüksége van egy ellenségre, mert az ellenségtől való félelem egységben és fegyelemben tartja a népet². Az antik és a modern politikusi gyakorlat és technikák párhuzamai egészen döbbenetesek ebben a néhány kiragadott példában, de nyilván van sok egyéb, például a párhuzam az állampolgári alapjövedelem mai eszméje és a nincstelen, de szavazati joggal rendelkező ókori proletárok megnyerését célzó *panem et circenses* egykori gyakorlata között. Könnyű a Szentírás közmondássá vált kijelentésére asszociálni: „*Ami volt, az lesz újra, és ami történt, az történik megint: semmi sem új a nap alatt. Ha azt mondják valamire: 'Lám, ez új', az is rég megvolt azokban az időkben, amelyek előttünk voltak.*”³

De hagyjuk most az ókort. Mi is ellentmondásokkal teli korban élünk. Egyrészt minden egységesül, globalizálódik, mint a gazdaság, a szabványok, divatok, ízlések, életfelfogások. Másrészt viszont minden végletesen polarizálódik, egyre inkább széttart és szétszakad a kompromisszumok, sőt szinte már a koegzisztencia lehetősége nélkül. Különösen igaz ez a nyugati társadalmak politikai életére, amelyet egyre inkább radikalizálódó, egymást a konstruktív párbeszédéből kizáró és csupán eliminálandó ellenségnek tekintő pólusok körül csoportosul.

¹ Pilinszky János: Kihűlt világ

² Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok. Magyar Helikon. Bp. 1978. I. kötet 569. old.

³ Prédikátor 1,9-10

A liberalizmus radikalizálódása egyre szélsőségesebb követelésekkel lép fel az egyéni szabadságjogok mind extrémebb kiterjesztése irányába, többek között a reprodukív jogok, a szexuális kisebbségek jogai valamint a migráció kérdéseiben. Ezek a változások a konzervatívok szemében végletesen felborítják az egyén és a közösség (család, nemzet) viszonylatában, ez utóbbi rovására. Ellenáramlatként megjelent, sőt néhány országban hatalomra is került az az ellenpólus, amely úgyszintén radikális formában lép fel és veti el a liberális gondolatokat. Ennek ideológiája nálunk és Lengyelországban sokban a régi, XIX. század végi keresztényszocialista gondolatokra emlékeztető módon épül fel: konzervatív erkölcsi értékeket vegyít baloldali jellegű, a társadalmi igazságosságot célzó gazdasági törekvésekkel. Úgy is mondhatnánk, hogy a liberalizmust kulturálisan jobbról, gazdaságilag meg balról támadja. Ez a kettősség nem fér bele a XX. században megszokott politikai felosztásba, ezért ellenfelei jobboldali populizmusnak nevezik. Donald Trump amerikai elnöksége szintén ezt a tradicionális értékeket támogató vonalat képviselte, mellőzve keresztényszocializmus nagyobb társadalmi szolidaritást követelő, a baloldallal rokon elemeit.

Ezek között az oldalak között nincs párbeszéd. Mindegyik a dogma igazságával látja a maga értékeit, az ellenfelet, pedig mint veszélyes és gonosz eretneket tekinti. Külön nyelvezete alakult ki egymás becsméréseinek. A viták süketek párbeszédédeként zajlanak, ahol mindkét fél megmarad a maga párhuzamos univerzumában, az érvek pedig még a végtelenben sem találkoznak, hiszen ezek nem is annyira a másik fél meggyőzését, hanem inkább a saját szavazótábor harciasabbá hergelését szolgálják. Cato korának antik Rómáját idézve, mintegy *Hannibal ante portas!*-t kiáltanak a közelgő választások előtt. Mintha az esetleges győztes mindent elpusztítana és sóval hintené be az elpusztított humanitás és kultúra hült helyét, hogy ott a legbarbárabb orgiát rendezve, taposson lábbal mindent és mindenkit.

Ezt a hangulatot tovább gerjesztik a modern közösségi médiák működésének alapelvei, létrehozva az úgynevezett *vélemény-buborékot*, hiszen a keresőmotorok csak olyan típusú véleményeket kínálnak fel a hírek fogyasztói számára, amire egyébként is a *tetszik* gombot szokta megnyomni, így az egyéni vélemény folyamatos megerősítést kapva válik egyre merevebbé és egyre radikálisabbá.

Nem csoda tehát, hogy a szemben álló politikai oldalak nem tudnak nagyobb csapást, nagyobb katasztrófát elképzelni, mint a másik fél győzelmét. A már-már misztikus mértékben gonosz másik fél ugyanis elpusztíthatja a kultúrát, a civilizációt, a demokráciát. Ez a folyamat pedig valóban véget vethet a demokráciának, legalábbis abban az értelemben, hogy már senki sem hisz benne, hiszen már nem bízik meg a másik fél jövőbeli kormányzásának fair voltában. Igazi demokrácia, igazi köztársaság csak akkor van, ha azt mi vezetjük. Toleranciát hirdetünk, de politikai ellenfeleinket nem toleráljuk, nekik rács mögött lenne a helyük, földönfutókká tesszük őket - mondja az egyik fél. A nemzet kihal, az örök értékek kivesznek, ha nem mi győzünk, vallja a másik.

A lehetlenné váló, teljes mértékben megszakadt kommunikáció kapcsán sokan elfordulnak a politikától, mert valahogy úgy érznek, mint a mottóul is választott *Kihült világ* című versében Pilinszky János: „*E világ nem az én világom...*”. Ugyanerre az érzésre alapozva újra és újra fellépnek olyan új mozgalmak és pártok, amelyek a *normális politizálás* jelszavát tűzik zászlajukra, különböző szlogenek alatt, de végül ők is felzárkóznak valamelyik pólus mögé, hiszen mintegy totális ideológiai világháború zajlik, amelynek farkastörvényei bedarálják az ilyen törekvéseket, még akkor is, ha azok eredetileg őszinték voltak.

A demokráciának az a klasszikus eszménye, amelyben természetes egyfajta politikai váltógazdaság, ebben a légkörben, egyre inkább halványul, hiszen mindenki biztos abban, hogy a másik fél győzelme, maga lesz a diktatúra. Aztán a másik fél kormányzását az éppen vesztesek valóban pokoli diktatúráként élik meg, még akkor is, ha a néhai kommunista diktatúrában boldogok lettünk volna a jelen „diktatúrájának” szabadságával. Az a furcsa helyzet állhat elő, hogy a demokrácia azért szűnhet meg, mert valójában már senki sem hisz benne. Nem egy diktátor számolja majd fel, mert már azelőtt a saját fejünkben halt meg, végelgyengülésben. Tényleg minden fejben dől el?

Ceterum censeo - egyébként meg azt gondolom... igen, azt gondolom, a demokráciát fenn kellene tartani. Ez azonban nem megy anélkül, hogy minden oldal visszatérjen a valós, kétirányú párbeszédhez, ahol a szájon kívül a fül is használatban van.

Mi segíthetne ebben a helyzetben? Lehetne a keresztényeknek a maguk hitén alapuló mentőötlete? Talán igen. Sokat gondolkodtam, vajon a Jóisten milyen politikai nézeteket vallhatna. Nyilván buta már a kérdés is, de némi relevanciája talán mégis van. Arra jutottam, hogy baloldali, hiszen „*ő nem feledkezik meg soha a szegényről*” (Zsolt 9,19), liberális, hiszen „*fölkelti napját jókra is, gonoszokra is, esőt ad igazaknak is, bűnösöknek is*” (Máté 5,45), ugyanakkor konzervatív, mert „*jogod örök érvényű jog, utasításod maga az igazság*” (Zsolt 119,142). Őbenne azonban megvan ezek helyes egyensúlya, hiszen „*te mindent mérték, szám és súly szerint rendeztél el*” (Bölcs 11,20)

Ha jól emlékszem, a neves bencés tudományfilozófus, Jáki Szaniszló egy cikkében olvastam, hogy ez utóbbi mondat volt a középkori egyetemek világában az egyik leggyakrabban idézett szentírási hely: *te mindent mérték, szám és súly szerint rendeztél el*. Sokat segített ez a gondolat abban, hogy a modern tudományos kutatás elindulhasson, hiszen, ha a mindenség Alkotója Bölcsességében teremtett, akkor a világban kiszámítható rend és harmónia van, amely értelemmel kutatható. Mértékek, számok, súlyok, erők, ellenerők, rend, harmónia, egyensúly... Ha a teremtett világ így működik, akkor valami módon az emberi társadalomnak és az ezt építő politikai mozgalmaknak is szükségük lenne a helyes mértékekre és egyensúlyokra.

A konzervatív, a liberális és a baloldali irányzatokkal kapcsolatban tehát nem is az a kérdés, hogy hordoznak-e magukban jelentős igazság-magvakat, hanem inkább az, hogy mennyire tudnak kiegyensúlyozott válaszokat adni a világ aktuális kihívásaira. Az egyensúlyok megbomlását jól mutatják a XX. század radikális ideológiái és ezek hatalomra jutásának súlyos következményei. Jól ismert, hogyan ment végbe a baloldali és a konzervatív eszmék azon torzulása, radikalizálódása, amely a XX. században a kommunista és a fasiszta, illetve nemzetiszocialista diktatúrák kialakulásához vezetett. Érdekes a katolikus válasz ezekre az egyensúlyvesztésekre, amelyet XI. Piusz pápa fogalmazott meg, az általa 1925-ben bevezetett Krisztus király ünnepével, amely Krisztusra, a mindenség Királyára, minden kiegyensúlyozottság forrására és fenntartójára mutat rá. A hozzá való visszatérés - *A közép újrafelfedezése* - hogy XVI. Benedek pápa nagyszerű tanulmánykötete⁴ címére utaljak - valóban segíthetne rajtunk, hogy a közélet jelen szélsőségei helyett, visszataláljunk a kiegyensúlyozott párbeszéd közepre helyezett kerekasztalához.

⁴ Joseph Ratzinger / XVI. Benedek pápa: *A közép újrafelfedezése*. Szent István Társulat. Bp. 2008.

Noha valóban ideológiai világháború zajlik, - amelynek számos kérdésében nem maradhatunk semlegesek - morálisan nem engedhető meg bármely eszköz bevetése. Ebben a vonatkozásban, Esterházy Péter emlékezetes mondása: „*Egy bizonyos szint felett, nem süllyedünk egy bizonyos szint alá*”, - jól illeszthető a szabályszerű küzdelem szentpáli fogalmához. Az Újszövetség, noha felszólít arra, hogy „*vívd meg a hit jó harcát!*” (1Tim 6,12) de hozzáteszi: „*teljesítsd megbízatásodat büntetlenül és feddhetetlenül*” (6,14), vagyis a szeretetparancs – „*szerezd felebarátodat, mint önmagadat*” (Mk 12,31) - által kijelölt keretek fenntartásával. A küzdelem célja ugyanis a másik fél megnyerése, nem pedig a fölötte aratott megsemmisítő győzelem elérése. Figyelembe kell venni, hogy „*a versenyző is csak akkor nyer babérkoszorút, ha szabályszerűen küzd.*” (2Tim 2,5) Ebben az is benne foglaltatik, hogy szabálytalanul szerzett győzelem sem hozza meg a győztes díját, hiszen azt nem csak a földi, de az égi szabályok is diszkvalifikálják.

Az, hogy mindez a politikai élet egészében, a hatalomért való nyers küzdelem színpadán megvalósuljon, valószínűleg utópia. Az egyes ember számára azonban, aki igyekszik tiszta lelkiismerettel élni az életet, a szabályszerű küzdelem elve, a politika útvesztőiben is fontos iránytű lehet.

Sörédi Pál
2020